

Az európai integrációs folyamat kezdetei 1945 után

Elektronikus tananyag

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült
az Európai Unió támogatásával.

Projektazonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

2019

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az integrációs folyamat elindulása a második világháború után és az első eredmények

Miről szól ez a tananyag?

Ez a tananyag a második világháború után útjára induló európai integrációs folyamat főbb jellemzőivel és első eredményeivel foglalkozik. Arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, 1945 után milyen tényezők tették lehetővé a folyamat elindulását, milyen viták kísérték azt, s e vitákból végül milyen szervezetek és együttműködések születtek.

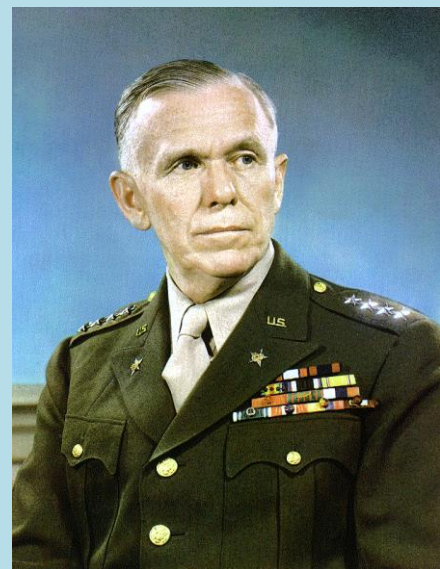
Tanulási tipp

A tananyag tartalmának elsajátítását megkönnyíti, ha áttekinti a korszak legfontosabb szereplőinek életrajzi adatait, s vázlatyszerűen összeszedi javaslataik lényegét, valamint a megszülető új szervezetek főbb jellemzőit. Legalább nagy vonalakban nem árt ismerni a korszak nemzetközi kapcsolatainak történetét.

A második világháború után teljesen új nemzetközi körülmények között kellett az európai integráció híveinek a céljaik felé haladniuk. Törekvéseiket megkönnyítette, hogy az újjáépítés és a gazdaság újjáélesztésének sürgető szükségessége a legtöbb európai ország közös problémájává vált, ugyanakkor a két superhatalom, az Egyesült Államok és a Szovjetunió szembefordulása és a hidegháború kezdete (1947) két részre tagolta a kontinenst. A Kelet-Európára kiterjedő szovjet dominancia miatt az integrációs folyamat csak a földrész nyugati felén indulhatott el, s azt elősegítette az általános békevágy, az amerikaiak támogatása, az egységpárti politikusok hatalomra kerülése az egyes fővárosokban, valamint a német kérdés. A vitákból megszülető első szervezetek (Európa Tanács, NATO, Európai Szén- és Acélközösség) megvetették az alapokat az elmélyült politikai integráció számára az ötvenes évek közepére.

1. Az újjáépítés mint az integráció motorja és a Marshall-segély

1945 nyarán az európai országok legsürgetőbb feladata az újjáépítés és a gazdasági fejlődés újraindítása volt. E roppant feladat elvégzéséhez a hazai források nem lehettek elegendők, hatékony külső segítség pedig csak a világ legerősebb gazdaságával rendelkező Egyesült Államoktól érkezhetett. Washington hajlandó is volt segíteni, de elvárta, hogy az európaiak közös

George C. Marshall

újjáépítési terveket dolgozzanak ki. Az egyre feszültebbé váló nemzetközi légkörben (1947-re a viszony Moszkvával erősen megromlott) ezenkívül a gazdasági élet dinamizálásával és az életkörülmények javításával a kommunista pártok nyugat-európai térhódítását is meg akarta akadályozni. 1947 júniusában az amerikai külügyminiszter, George Marshall által meghirdetett **segélyprogramot** a Szovjetuniónak és a kelet-európai országoknak is felajánlották, de Sztálin visszautasította azt, mert féltette a hazája szuverenitását (a program meghirdetését ld. [itt](#)). A segély így az **Európai Újjáépítési Program** keretében csak a dél- és nyugat-európai országokhoz jutott el 1948-1952 között mintegy 14 milliárd dollár értékben. Az integrációs folyamat szempontjából nem mellékes, hogy a segély szervezésére 1948 áprilisában felállították az **Európai Gazdasági és Együttműködési Bizottságot** (OEEC), melynek hosszú távú feladata a résztvevő államok kooperációjának előmozdítása volt. Az OEEC-nek is köszönhetően a Marshall-segély sikeresnek bizonyult, a nyugati gazdaságok tartós növekedési pályára álltak. Az OEEC 1960-ban átalakult, azóta **Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete** (OECD) néven a világ gazdaság fejlesztéséért tevékenykedik. Magyarország 1996 óta tagja az OECD-nek.

Fotó forrása: <https://www.atomicheritage.org/profile/george-c-marshall>

Feladat 1: Miért romlott meg a viszony az egykori világháborús szövetségesek között? Mik voltak a hidegháború jellegzetességei?

2. Az első integrációs kezdeményezések és viták

A **két világháború katasztrófája** minden korábbinál nagyobb mértékben vetette fel a nemzeti szuverenitáshoz való ragaszkodás hátrányait és az államhatárok által szétszabdalt európai gazdaság alkalmatlanságát a globális piaci versenyben. A mindent elsöprő **békevágy** és az a tény, hogy Nyugat-Európa országaiban java-

Churchill a beszédét tartja a zürichi egyetemen
1946. szeptember 19-én

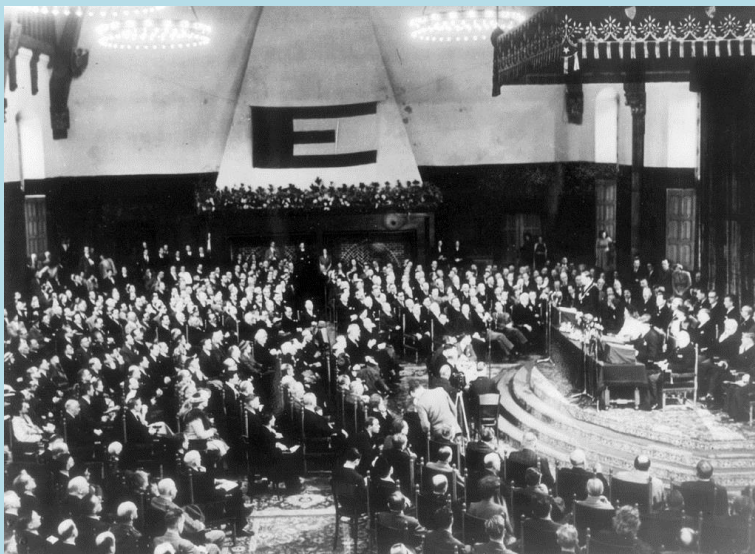
részt **kereszténydemokrata**, a közös európai keresztény örökséget a nemzeti identitásnál is fontosabbnak tartó **politikusok** kerültek hatalomra, megkönnyítette az első lépések megtételét.

A problémára először a hatalmas tekintéllyel bíró Winston Churchill hívta fel a figyelmet. 1946. szeptember 19-én a zürichi egyetemen tartott beszédében az

„európai család” újjáteremtésének szükségességéről szónokolt, majd hozzátette, „szükséges valamiféle Európai Egyesült Államokat létrehoznunk”. Tiszteletét fejezte ki [Coudenhove-Kalergi](#)nek és [Briand](#)-nak az európai egység érdekében tett erőfeszítéseikért, s hitet tett „a múlt borzalmainak” elfelejtése mellett: „a jövőbe kell tekintenünk”. Így folytatta: *„Amit most mondok, meg fogja lepni Önöket. Az európai család újjáteremtéséhez első lépésként Franciaország és Németország kibékülése szükséges. Ily módon csak Franciaország tudja helyreállítani Európa morális és kulturális vezetését. Európát nem lehet megújítani egy szellemileg kiemelkedő Franciaország és egy szellemileg kiemelkedő Németország nélkül. (...) Németország (...) talán elfoglalja majd sajátos helyét az Európai Egyesült Államok között. (...) Újjá kell teremteni az európai családot egy regionális struktúrán belül, amelynek lehetne a neve Európai Egyesült Államok. Az első célszerű lépés egy Európa Tanács megalakítása lenne. (...) Ezért azt mondom: talpra, Európa!”*

(Fotóillusztrációkkal a beszéd meghallgató [itt](#).)

Kép forrása: <https://eu-rope.ideason europe.eu/2018/09/19/churchills-antidote-to-war-a-united-europe/>

Az Európa Kongresszus megnyitása Hágában

A nagyhatású beszéd elhangzása után Churchill létrehozta az **Egyesült Európa Mozgalmát** a kitűzött célok megvalósítására, de nem ő volt az egyetlen: ekkoriban Nyugat-Európa úgyszólván minden államában jöttek létre az európai integrációt és föderációt támogató szervezetek (Föderalisták Európai Uniója, Gazdasági Együttműködés Európai Ligája, Szocialisták az Európai Egyesült Államokért,

Európai Parlamentáris Unió). Mindegyikük **népszerűsítette az egység eszméjét** és lobbizott a kormányoknál annak elfogadása érdekében.

Ezek a különböző beállítottságú szervezetek 1947 végén létrehozták a Nemzetközi Koordinációs Bizottságot, mely hamarosan Európai Mozgalom néven folytatta a munkáját. A mozgalom **1948 májusában Hágában** nagyszabású **kongresszust** tartott, ahol a 19 országból érkezett 800 résztvevő az integráció megvalósításának módjáról cserélt eszmét. **Két irányzat** kristályosodott ki, köztük a választóvonalat az állami szuverenitáshoz való viszony képezte. Az **unionisták** az

egységes Európát a nemzeti szuverenitás érintetlenül hagyásával, a kormányok szoros együttműködésével képzelték el (britek, skandinávok), a **föderalisták** viszont a szuverenitás fokozatos feladásával és szupranacionális (nemzetek feletti) intézmények létrehozásával (franciák, belgák, hollandok, olaszok). A marginálisnak számító maximalisták ugyanakkor azonnal európai alkotmány elfogadását szorgalmazták.

Fotó forrása:

https://www.cvce.eu/en/obj/the_opening_of_the_congress_of_europe_in_the_hague_7_may_1948-en-28a24dbf-370f-41dc-98ee-fc36eda97e1e.html

Érdekesség: A kongresszuson a spanyol [Salvador de Madariaga](#) **Európai Egyetem (College of Europe)** létrehozását javasolta abból a célból, hogy „elősegítse a szolidaritás és a kölcsönös megértés szellemének terjesztését a nyugat-európai nemzetek körében, s hogy elitképzést biztosítson olyan személyek számára, akik védelmezni kívánják ezeket az értékeket”. 1949-ben az intézményt meg is alapították a belgiumi **Bruges**-ben Churchill, [Paul-Henri Spaak](#) és [Alcide De Gasperi](#) támogatásával. Az Európai Egyetem lett az első olyan posztgraduális felsőoktatási intézmény, mely **európai vonatkozású képzéseket** (jog, gazdaság, politika, közigazgatás) indított. 1992 óta kampusza működik **Varsóban** is.

Feladat 2: Nézzen utána, ki nyitotta meg a varsói kampuszon a 2018–2019-es tanévet!

3. Az Európa Tanács létrehozása

A hágai kongresszus kompromisszumos megoldásként **Európai Gyűlés** összehívását indítványozta, amelynek előkészítő munkálatait **Paul Ramadier** francia politikusra bízták. Ramadier konzultatív testületet javasolt, mely különösen az emberi jogok érvényesítése terén lenne aktív. A britek nyomására a parlamenti formát végül tanácsira változtatták. **Az Európa Tanács**

alapokmányát végül 1949. május 5-én Londonban írták alá. A cél az európai országok **szoros együttműködésének** előmozdítása, ennek érdekében a tagállamok tárgyalnak és megállapodásokat kötnek a legkülönbözőbb témákban (gazdaság, társadalompolitika, kultúra, tudomány, közigazgatás, környezetvédelem stb.). Kiemelt figyelmet fordítanak az **emberi jogokra** és az **alapvető szabadságjogokra**, de a katonai-biztonsági kérdések nem tartoznak a **strasbourgi székhelyű ET** hatáskörébe. A **nem szupranacionális** alapokon működő **szervezet** az egyezmények

kidolgozásával **azonos feltételek megteremtésére törekszik** a tagállamok polgárai számára az említett területeken. Legfontosabb intézményei a külügyminiszterekből álló, a kormányoknak javaslatokat megfogalmazó **Miniszterek Bizottsága**, valamint a **Parlamenti Közgyűlés**, amely *a történelem első nemzetközi összetételű parlamentje*. A Közgyűlésnek állandó bizottságai működnek, köztük az **Emberi Jogok Európai Bizottsága** a legfontosabb. Emberjogi kérdésekben megfellebbezhetetlen fórum az **Emberi Jogok Európai Bírósága**.

Magyarország 1991 óta tagja az ET-nek.

Kép forrása: Wikipedia

Érdekesség: Az Európa Tanácsot gyakran összekeverik az Európai Unióval, ami valószínűleg részben abból fakad, hogy az EU is magáévá tette az ET által 1955-ben elfogadott **európai zászlót**, valamint az 1972-ben elfogadott **európai himnusz**t.

A Parlamenti Közgyűlés ülésterme

Feladat 3: Vajon miért Strasbourgot választották a szervezet székhelyének? Hány tagja van jelenleg az Európa Tanácsnak?

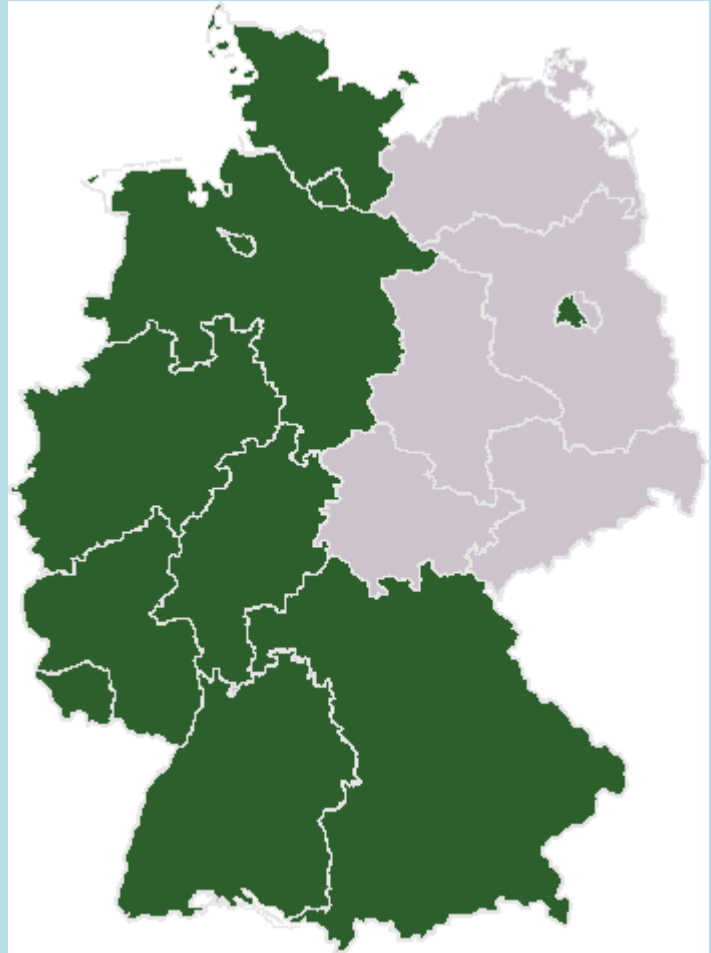
4. A katonai integráció és a NATO

Láttuk, hogy az Európa Tanács hatásköre nem terjedt ki a biztonságra és a nemzetvédelemre. Az 1947 után mind feszültebbé váló **hidegháborús légkör**ben ugyanakkor a nyugat-európai államok a fenyegetettségük okán szükségesnek látták a katonai együttműködésük erősítését. Különösen aktív volt e tekintetben Franciaország, melynek politikáját ezekben az években leginkább a német kérdés határozta meg. Az esetleges újabb német agresszió lehetősége miatt 1947 márciusában védelmi megállapodást írt alá Nagy-Britanniával (**dunkerque-i szerződés**), amelyet egy évvel később, a csehszlovákiai kommunista hatalomátvétel után a Benelux-államokkal kibővített **brüsszeli szerződés** követett (1948. március 17.). A

brüsszeli szerződés már egyértelműen a szovjet fenyegetés ellen jött létre, ezért azt az Egyesült Államok is üdvözlötte. Az amerikaiak belépését azonban alkotmányos tilalom akadályozta (az USA békeidőben nem lehetett semmilyen katonai szövetség tagja), csak hogy ezt a tilalmat 1948 nyarán feloldották, így megkezdődhettek a tárgyalások az amerikaiak bevonásáról. Ezeknek nagy lökést adott az ugyancsak 1948 nyarán kirobbant **berlini válság**, mely az újabb világháború kitörésének lehetőségét hordozta magában. 1949. április 4-én 12 állam írta alá az **Észak-atlanti Szerződés Szervezetét (NATO)** létrehozó **washingtoni szerződést**, amely a katonai szövetségen kívül ösztönözte a tagállamok gazdasági és politikai együttműködését is.

Sem az Európa Tanácsnak, sem a NATO-nak nem lehetett azonban tagja Németország, melynek területén 1949-ben, a berlini válság lezárulása után két állam jött létre, a **Német Szövetségi Köztársaság (NSZK)** és a szovjet érdekszférába tartozó **Német Demokratikus Köztársaság (NDK)**, tükrözve a hidegháborús szembenállást. Világos volt, hogy az NSZK integrálása nélkül az újonnan megalakult európai szervezetek csak részeredményeket érhetnek el, bevonása nélkül a Churchill által emlegetett „európai család” nem teremthető újjá. A német kérdésben leginkább érdekelt Franciaországon múltott, hogyan fog ez megtörténni.

Forrás: Wikipedia

Feladat 4: Nézzen utána, hogy hazánk mely országokkal együtt, s mikor vált a NATO teljes jogú tagjává! Melyik európai ország csatlakozott utoljára a szervezethez?

5. A Schuman-nyilatkozat

Az Európa Tanács *nem szupranacionális* szervezetként kezdte el a működését, így nem lehetett a politikai uniót célul kitűző föderalisták kiindulópontja. **A politikai integráció előfeltételét** az európai államok, elsősorban is **Franciaország és az NSZK kibékülése**, vagyis az évszázadok óta vágyott tartós európai béke megteremtése **jelentette**. Ehhez a franciákban meglévő, a németekkel szembeni bizalmatlanságot, valamint a biztonsági kockázatokat el kellett oszlatni. **A megoldást** az integrációtörténet egyik legfontosabb figurája, a francia **Jean Monnet találta ki**.

Monnet (1888–1979) üzletember volt, nem pedig politikus. Már fiatalon meggyőződésévé vált, hogy az államok közötti szoros együttműködés közös érdek. Egész életében ennek előmozdításán fáradozott. Tekintélye a második világháború után olyan nagy volt, hogy a létrejövő Európai Szén- és Acélközösség Főhatóságának első elnökévé választották. Óriási szerepet játszott a későbbi integrációs szervezetek létrejöttében is. Joggal nevezték *Európa atyjának*. 1976-ban megkapta az *Európa díszpolgára* kitüntető címet.

Forrás: Wikipedia

Monnet Churchill-lel ellentétben a gazdaság felől közelítette meg a problémát és 1950 tavaszán azt **javasolta** **Robert Schuman** francia külügyminiszternek, **hogy** a francia-német megbékélés érdekében **helyezzék közös irányítás alá a két állam szénbányászatát és acéliparát**. E két szektor ugyanis a fegyvergyártás alapja, a **közös felügyeletük** tehát **kizárja a két ország egymás elleni fegyverkezését, kö-**

vetkezéséppen a háborúját. Az egységpárti Schuman azonnal magáévá tette az ötletet és 1950. május 9-én, a német kapituláció ötödik évfordulóján Párizsban javaslat formájában a nyilvánosság elé tárta (a Schuman-nyilatkozat megtekinthető [itt](#) és elolvasható [itt](#)).

Érdekesség: Schuman nyilatkozatának jelentősége miatt 1950. május 9-ét az Európai Unió születésnapjának is tekintik, és Európa Napként ünneplik. Schumant - Monnet-hoz hasonlóan - szintén „Európa atyjaként” emlegetik. Brüsszelben az a negyed viseli a nevét, ahol ma számos uniós intézmény székhelye található.

Feladat 5: Monnet-n kívül kik kapták még meg az *Európa díszpolgára* kitüntető címet? Nézzen utána Robert Schuman pályafutásának! Milyen volt a viszonya a németekhez?

Kép forrása: Wikipedia

6. Az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK)

A Schuman-nyilatkozat elhangzása után az NSZK kancellárja, [Konrad Adenauer](#) jelezte érdeklődését a terv iránt, sőt ugyanezt tették a Benelux-államok és Olaszország is. A tárgyalások 1950 nyarán kezdődtek meg és 1951. április 18-án a [párizsi szerződés](#) aláírásával fejeződtek be. Ennek értelmében a hat alapító a széntermelésük, vas- és acélgyártásuk, valamint e termékek kereskedelmének irányításáról lemondott, s azt egy új integrációs szervezetre, az Európai Szén- és Acélközösségre ruházta.

Az alapító tagállamok

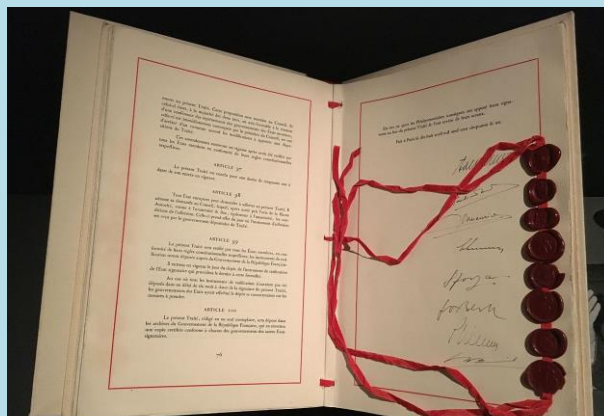
Robert Schuman

A brüsszeli székhelyű szupranacionális ESZAK-nak négy fontosabb szerve jött létre, ez a struktúra pedig a későbbi integrációs szervezetek modelljéül szolgált. A Főhatóság végrehajtó testületként irányította a közösséget, tagjai a munkájuk során csakis a közösségi érdekeket tarthatták szem előtt, a kormányoktól nem fogadhattak el utasításokat. A Miniszterek Tanácsában a tagállamok szakminiszterei foglaltak helyet, s a saját nemzeti érdekeiket védték. A 87 tagú Közgyűlés - melynek első elnöke a belga Spaak lett - csupán konzultatív szerepet játszott, a Bíróság pedig döntött a tagállamok közötti vitás ügyekben. A szervezeti struktúra fenntartására 1952. január 1-jén

bevezették a történelem első európai adóját: a szén, a vas és az acél árának 0,9%-át a közösség kapta. A tagállamok eltörölték a szénre, koksza, acélra, vasra és ócskavasra vonatkozó vámokat és korlátozásokat, valamint intenzív politikai együttműködést alakítottak ki. Az ESZAK messzemenően beváltotta a hozzá fűzött reményeket, ezért az 1950-es évek közepén a tagállamok készen álltak a továbblépésre.

Érdekesség: Az ESZAK nagyon hamar kapott egy másik, a sajtóban elterjedt elnevezést, a **Montánuniót**. A szó a német *montan* („bányászati”, „hegyi”) kifejezésből származott, s a szervezet jellegére utalt. A fogalom ma is általánosan használt, még a szakmunkákban is.

Képek forrása: Wikipedia

A párizsi szerződés

Feladat 6: Vajon milyen érdeke fűződhetett az NSZK-nak ahhoz, hogy részt vegyen a tárgyalásokon, s belépjen a szervezetbe?

Részösszefoglalás, ismétlés: 4. lecke, 4. részösszefoglalás.wmv (elérés: „4. lecke” könyvtár)

Ellenőrző feladatok: 4. lecke, 4. ellenőrző feladatok.htm, A Marshall-segély.htm, Az első integrációs lépések.htm (elérés: „4. lecke” könyvtár)

Ajánlott irodalom a téma iránt érdeklődőknek

♠ J. NAGY LÁSZLÓ: *Az európai integráció politikai története*. JATEPress, Szeged, 2005.

♥ FARKAS BEÁTA – VÁRNAY ERNŐ: *Bevezetés az Európai Unió tanulmányozásába*. JATEPress, Szeged, 2000.

♣ JÁNOSI RITA – TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN (szerk.): *Plurimus Unum – Gondolatok Európa egységéről. Szöveggyűjtemény*. Europa Varietas Alapítvány, Budapest, 2008.

♦ TARJÁN M. TAMÁS: 1947. június 5. A Marshall-terv meghirdetése. *Rubiconline*, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1947_junius_5_a_marshall_terv_meghirdetese/

♠ BARTA RÓBERT: Churchill és az Európai Egyesült Államok. *Rubicon*, 2014. 1. sz.

♥ SZELE BÁLINT: *Jean Monnet, Európa atyja*. Csokonai, Debrecen, 2004.

♣ JEAN MONNET: *Emlékiratok*. BGF, Budapest, 2004.

♦ ROBERT SCHUMAN: *Európáért*. Pro Pannonia, Pécs, 2004.